

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Puranen, Matti

Title: Historia poliittisen maailmankatsomuksen palveluksessa : Tianxia-teoria ja kiinalainen poliittinen kosmologia

Year: 2017

Version:

Please cite the original version:

Puranen, M. (2017). Historia poliittisen maailmankatsomuksen palveluksessa : Tianxia-teoria ja kiinalainen poliittinen kosmologia. Ennen ja nyt : historian tietosanommat, 2017(4). <http://www.ennenjanyt.net/2017/11/historia-poliittisen-maailmankatsomuksen-palveluksessa-tianxia-teoria-ja-kiinalainen-poliittinen-kosmologia/>

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Ennen ja nyt - Historian tietosanomat

Historia poliittisen maailmankatsomuksen palveluksessa: Tianxia-teoria ja kiinalainen poliittinen kosmologia

Kirjoittanut Matti Puranen
Julkaistu 2017-11-28 13:11:59

Kiina vahvistuu sekä taloudellisesti että poliittisesti, mutta pyrkii enenevässä määrin vaikuttamaan myös maailman ideologiseen ilmapiiriin. Kiinalaiset maailmanpolitiikan tutkijat pohtivat nyt voisiko Kiinan historiasta löytyä aineksia uudelleen maailmanpoliittiseen teoriaan, joka vastaisi paremmin globalisaation aikakauden ylikansallisiin haasteisiin.

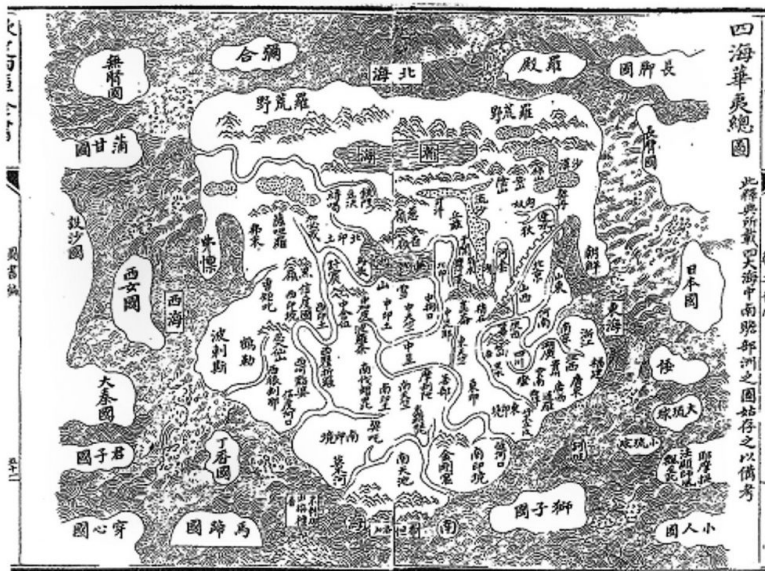
JOHDANTO

Historiantutkimus ja maailmanpolitiikan tutkimus tarkastelevat samaa ilmiötä erilaisin lähestymistavoin ja tulokulmin. Massiiviset maailmanhistorialliset teokset, kuten Eric Hobsbawmin *Äärimmäisyyksien aika*, rakentavat suuria ja yksityiskohtaisia kertomuksia maailmanpolitiikan kehitysinjoista, kun taas Kenneth Waltzin *Theory of International Politicsin* kaltaiset teoreettiset rakennelmat etsivät lainalaisuuksia ja toistuvuuksia, joiden avulla maailmanpolitiikan kehitystä voitaisiin yrittää selittää ja peräti ennakoita. Molemmat lähestymistavat pyrkivät omilla tavoillaan tuomaan selvyyttä maailmanpolitiikan monimutkaiseen ja vaikeasti hahmotettavaan kaokseen.

Maailmanpolitiikan tutkimuksen teoriaperinteen^[1], erityisesti "realistisen" teorian mukaan kansainvälinen järjestelmä perustuu suvereeniin kansallisvaltioihin ja näiden välillä vallitsevaan anarkiseen tilaan. Valtioiden yläpuolella ei ole minkäänlaista auktoriteettia tai tuomaria, johon valtiot voisivat vedota ja niinpä kansainvälisessä järjestelmässä vallitsee pitkälti viidakon laki. Realistisessa traditiossa anarkian ja siihen yhdistyvän voimasapainon (*balance of power*) kaltaiset lainalaisuudet nähdään ikään kuin ylihistoriallisina ja ajattomina; ne ovat päteet aina ja tulevat pätemään myös tulevaisuudessa.

Globaalit muutokset, kuten kylmän sodan päätyminen ovat ajaneet maailmanpolitiikan tutkimusta kohti "historiallista käännettä".^[2] Monet tutkijat kysyvät, onko realismin kuvaama anarkia todella vallinnut aina ja kaikkialla, vai voisiko historiaa tutkimalla löytää vaihtoehtoisia poliittisen organisoitumisen muotoja. Kiinan nousun ja Aasian globaalien vaikutusvallan vahvistumisen myötä usean tutkijan katse on kääntynyt Kiinaan, jonka historiakehitys on poikennut huomattavasti Euroopasta. Toisin kuin yksikään valtio Euroopassa sitten Rooman valtakunnan, Kiina on ollut lähiympäristönsä kiistan, hegemonian suuralta lähes koko vuosituhansia jatkuneen historiansa ajan. Kiinan keskeinen asema on muokannut vahvasti Itä-Aasian kansainvälisen järjestelmän dynamiikkaa, johon anarkian ja voimasapainon käsitteet soveltuvat huonosti.

Taloudellisen ja poliittisen nousun myötä Kiinan kulttuurinen itsetunto on vahvistunut. Kiinan omasta historiasta ja ajattelutraditiosta haetaan innoitusta kaikilla yhteiskunnan aloilla valtionhallinnosta lähtien. Monet kiinalaiset maailmanpolitiikan tutkijat ovat ryhtyneet laatimaan uudenlaista maailmanpoliittista teoriaa, joka ammentaa Kiinan omasta historiasta ja ajattelutraditiosta ja pyrkii tarjoamaan vaihtoehtoja vallitsevalle länsimaiselle teorialle. Näistä teoreettisista aloitteista kenties merkittävin on niin kutsuttu *tianxia*-teoria, joka pyrkii kehittämään maailmanlaajuisen kosmopoliittisen mallin korvaamaan kansallisvaltioiden muodostaman anarkian ja korjaamaan sen aiheuttamat ongelmat kuten sodat ja taloudellisen epätasa-arvon.

Ming-dynastian aikainen kartta (Sihai Huayi Zongtu) esittää Kiinan ja sen paikan maailmassa. Kiina sijaitsee keskellä ja muut valtiot sijaitsevat saarina Kiinaa ympäröivillä merillä. Kuva: Wikimedia Commons.

Postmodernismin taipuvaiset historioitsijat ovat jo pitkään kistelleet esimerkiksi historiantutkimuksen narratiivisuudesta, mutta postmodernit argumentit riivaavat myös maailmanpolitiikan tutkimusta. Niiden mukaan maailmanpolitiikan teorat eivät voi olla luonnontieteellisiin lakeihin rinnastettavia teorioita, vaan ne on nähtävä filosofisina argumentteina ja tulkintoina maailmanpolitiikan perimmäisestä olemuksesta.^[3] Quentin Skinner esittää saman asian aatehistorioitsijan näkökulmasta: poliittiset filosofiat, joita myös maailmanpolitiikan teorat ovat, tulee nähdä "ajattoman ja kumuloituvan viisouden" sijaan puhevuoroina oman aikakautensa poliittisessä debatissa.^[4]

Toisin kuin luonnontieteissä, maailmanpolitiikan teorioista on usein löydettävissä normatiivinen ulottuvuus, joka antaa poliittisia ohjeita valtiolaivan ohjaamiseksi ja globaalien konfliktien ratkaisemiseksi. Maailmanpolitiikan teorat vaikuttavat siten huomattavasti siihen miten maailmanpolitiikka ymmärretään, miten siitä puhutaan ja miten sen ongelmia ratkaistaan. Kiinassa nousevan "kiinalaisen maailmanpolitiikan teorian" voi nähdä haastavan länsimaisen tulkinnan hegemonista asemaa ja tarjoavan omanlaisensa tulevaisuudenkuvan ja toimintaohjelman paremman maailman rakentamiseksi.

Tässä artikkelissa pohditaan historian ja historiantutkimuksen roolia maailmanpolitiikan teoriaa laadittaessa ja esitellään eräänlaisena *case*-tapauksena kiinalaisen *tianxia*-teorian rakennusprosessia. Artikkelillä koostuu kahdesta erillisestä osiosta. Aluksi tarkastellaan maailmanpolitiikan teorian länsimaista valtavirtaa ja sen suhdetta historiaan ja historiantutkimukseen. Tätä taustaa vasten siirrytään esittelemään maailmanpolitiikan tutkimuksen uusia virtauksia, joissa Kiinan historia ja erityisesti Kiinan ympärillä vallinnut "tribuuttijärjestelmä" näyttelee keskeistä roolia. *Tianxia*-teorian voi nähdä merkittävänä osana tätä uutta keskustelua. Lopuksi siirrytään tarkastelemaan lähemmin itse *tianxia*-teoriaa kiinalaisena äänenä teoreettisessa keskustelussa. Osia *tianxia*-teoriaan keskittyvästä luvusta on julkaistu aiemmin *Politiikka*-lehdessä (4/2016).

LÄNSIMAINEN KANSAINVÄLINEN JÄRJESTELMÄ JA MAAILMANPOLIITTIKAN TEORIA

Maailmanpolitiikan teorian juuret ulottuvat pitkälle länsimaisen filosofian historiaan, mutta nykypäivänä vallitsevat ajattelutavat alkoivat vakiintua maailmansotien välisellä aikakaudella lujiutuen kylmän sodan Yhdysvalloissa. Teorian päähaarat (realismi, liberalismi ja konstruktivismi) erivät näkemyksissään, mutta ottavat kaikki lähtökohdaksi kansallisvaltion ja kansallisvaltioiden yhdessä muodostaman kansainvälisen järjestelmän (*international system*).^[5] Kolmen tradition mukaan valtiot — myös Kiinan kaltaiset jättävät — ovat pitkälti toistensa kaltaisia yksiköitä ja niiden käyttäytyminen perustuu rationaalisesti arvioitujen etujen tavoitteluun. Historian ja historiantutkimuksen suhteen kolme päätraditiota painottavat teorian ensisijaisuutta: teoria tulee siis *a priori* ja historiallista aineistoa käytetään vain osoittamaan teorian pätevyttä, mikäli siihen on ylipäätään tarvetta.

Realismi on ollut traditiosta pitkään vaikutusvaltaisin erityisesti Yhdysvalloissa. Vaikka usko realismin selitysoimaan on ollut heikentymään päin erityisesti kylmän sodan jälkeisellä aikakaudella, vaikuttaa sen käsitteistö ja tulkinnallinen viitekehys edelleen vahvasti maailmanpolitiikan ilmiöistä tehtyihin arvioihin. Realismi jaetaan usein karkeasti kahteen pääsuuntaukseen: klassiseen realismiin sekä neorealismiin.

Klassisen realismin pääedustajana pidetään usein Saksasta Yhdysvaltoihin emigroitunutta Hans Morgenthaut. Klassisessa realismissa valtioiden käyttäytymisen uskotaan kumpuavan ihmisen perimmäisestä ominaisuudesta, kuten itsekkyydestä ja pelosta, joiden ohjaamina valtiot ajautuvat kasvattamaan omaa valtaansa (*power*) muiden kustannuksella. Hallitsevat suurvallat pyrkivät ylläpitämään omaa asemaansa *status quo*-politiikalla, kun taas revisionistiset suurvallat yrittävät haastaa johtavia valtoja *imperialistisella* politiikalla. Tämä peruslogiikka

on klassisen realismin mukaan vallinnut läpi ihmiskunnan historian, mistä Morgenthau antaa paljon tapausesimerkkejä teoksessaan *Politics Among Nations*.^[6]

Nykyään dominoivan neorealismien pääideat esiteltiin Kenneth Waltzin vuonna 1979 julkaisemassa teoksessa *Theory of International Politics*. Neorealismissa suurvallapolitiikka ymmärretään mikrotaloustieteeseen rinnastettavan analogian kautta: samaan tapaan kuin markkinavoimat "pakottavat" yrityksiä sopeutumaan markkinoiden logiikkaan niiden tavoitellessa voittoa, kansainvälinen järjestelmä pakottaa valtiot toimimaan tietynlaisen, voimapolitiittisen mekaniikan mukaisesti. Toisin kuin klassisessa realismissa, joka on kiinnostunut valtiomiehistä, valtioiden sisäpolitiikasta ja historiallisesta taustasta, neorealismissa valtiot ovat kaikki pitkälti samanlaisia yksiköitä, eivätkä niiden yksilölliset ominaisuudet vaikuta merkittävästi niiden käyttäytymiseen. Valtiit hakeutuvat neorealismien mukaan aina voimatasapainon tilaan, eli hegemonisen suurvallan nousua vastaan muodostuu tasapainottavien valtioiden joukko, joka pysäyttää nousevan suurvallan pyrkimyksen.^[7]

Eroistaan huolimatta molemmat realistiset traditiot uskovat teorian syvempien periaatteiden päteeneen aina, niin antiikin Kreikan kaupunkivaltioiden välisissä sodissa kuin ydinasein varustautuneiden supervalltojen aikakaudellakin. Myös realistisen teoriaperinteen ajatellaan ulottuvan kausha menneisyyteen: jo itse Kreikan Thukydideen (n. 460—400 eaa.) väitetään havainneen nämä lainalaisuudet, ja myöhemmin esimerkiksi Machiavelli (1469—1527) ja Thomas Hobbes (1588—1679) jalostivat samoja ajatuksia pidemmälle.^[8]

Liberalistinen traditio hyväksyy realismien lähtökohdan valtiosta kansainvälisen politiikan keskeisimpänä toimijana, mutta suhtautuu kriittisesti anarkiaan. Liberalismien vakiintuneen modernin muodon, "liberalin institutionalismin" mukaan valtiot ovat realistisen teorian kaltaisesti rationaalisia, omaa etuaan tavoittelevia toimijoita, mutta rationaalisuus ohjaa niitä keskinäiseen yhteistyöhön. Anarkian sijaan maailmanpolitiikkaa ohjaa siten erilaisten institutionaalisten rakenteiden ja valtioiden välisen keskinäisriippuvuuden vahvistuminen.^[9]

Kolmas tutkimustraditio, konstruktivismi, on vahvistanut asemaansa kylmän sodan jälkeisenä aikana. Myös konstruktivismi hyväksyy realismien ja liberalismien teesit valtiosta ja valtioidenvälisestä järjestelmästä maailmanpolitiikan keskeisinä mekanismeina. Konstruktivismiin perusajatuksen mukaan anarkia on kuitenkin valtioiden yhdessä sosiaalisesti konstruoima ilmiö. Valtioiden identiteetit ja niiden tavoittelemat edut eivät siis ole "synnynnäisiä" vaan rakentuvat valtioiden välisessä saksakäymisessä. Konstruktivistisen teorian valossa anarkista poikkeavat kansainväliset järjestelmät ovat täysin mahdollisia jos (tai kun) valtiot adoptoivat optimistisemmän maailmankuvan. Muutosta korostavasta näkökulmastaan huolimatta myöskään konstruktivismi ei ole erityisen kiinnostunut historiasta ja sen tutkimisesta.^[10]

Kolmen maailmanpolitiikan teorian tärkeimmän tutkimustradition valossa kansainvälisen järjestelmän kehitystä ja valtioiden käyttäytymistä ohjailevat pitkälti samankaltaiset ylihistorialliset lainalaisuudet. Positiivisten tieteenihanne ja teorialähtöisyys tekee teorioista "kauniita" ja yksinkertaisesti sovellettavia, mutta ei kannusta tutkimaan maailmanpolitiikan historiallisia yksityiskohtia. Vaihtoehtoiset, mutta myös moniselitteisemmät tulkinnat, kuten Robert Gilpinin laajaa ja kattavaa historiallista aineistoa soveltava *War and Change in World Politics* tai maailmanpolitiikan ja maailmanhistorian rajapinnalla liikkuva Paul Kennedyn *The Rise and Fall of Great Powers*, ovat jääneet kolmen tieteellisempänä pidetyn teorian varjoon.^[11]

Maailmanpolitiikan teorian neljäntenä ja vaihtoehtoisena teoriaperinteenä pidetyn "englantilaisen koulukunnan" edustajat Barry Buzan ja Richard Little ovat kritisoineet kolmen päätradition edustamaa maailmanpolitiikan teoriaa historiatomaksi, valtiokeskeiseksi ja "anarkofiliiseksi". Buzanin ja Littlen mukaan teorian ovat keskittyneet lähes yksinomaan nykypäivän ilmiöiden käsittelyyn, eivätkä ne ole olleet kiinnostuneita historiasta. Erityisesti neorealismissa traditiiossa historiantutkimusta karsastetaan, sillä koulukunnan näkemyksen mukaan historioitsijat tulkitsevat menneisyyttä uniikkeina tapahtumaketjuina, mikä ei sovi realismien tieteelliseen maailmankuvaan, jossa maailmanpolitiikkaa ohjailevat ajattomat lainalaisuudet.^[12]

Vähäisessä historiallisessa tarkastelussaankin pääteorit ovat olleet hyvin eurosentrisiä: esimerkiksi neorealismien keskeisin teos, Waltzin *Theory of International Politics*, tarkastelee lähinnä Euroopan 1700—1900-lukujen kansallisvaltiojärjestelmän dynamiikkaa, sitäkin kovin pinnallisesti. Buzan ja Little painottavat, että valtaosa ihmiskunnan historiasta on kuitenkin ollut erilaisten imperiumien ja hegemonioiden historiaa, minkä "anarkofiliiset" ja valtiokeskeiset teorit jättävät huomiotta.^[13]

Englantilaisen koulukunnan suhtautuminen historiaan on huomattavasti muita suopeampi. Koulukunnan mukaan kansainvälinen järjestelmä ei ole anarkinen, sillä useimmissa tilanteissa valtiot muodostavat keskenään "kansainvälisen yhteiskunnan" (*international society*), jossa vallitsevat tietyt normit ja instituutiot. Koulukunta esittää nykypäivän globaalin kansainvälisen yhteiskunnan alkaneen kehittyä keskiajan Euroopassa. Yhteiskunnan peruseräkkeet valtiollisesta suvereniteetistä kanonisoitiin Westfalenin rauhansopimuksen yhteydessä 1648.

Westfalenilainen kansallisvaltioihin pohjautuva järjestelmä levittäytyi sittemmin länsimaisen kolonialismin myötä koko maailmaan peittäen alleen muunlaiset järjestelmät.^[14]

Westfalenin rauhansopimuksessa luotiin pohja länsimaiselle, kansallisvaltioihin ja niiden väliin suhteisiin perustavalle kansainväliselle järjestelmälle. Gerard Terborchin rauhansopimuksen allekirjoittamista kuvaava maalaus on vuodelta 1648. Kuva: Wikimedia Commons.

Kolmen pääteorian hahmottelema suvereenien kansallisvaltioiden kansainvälinen anarkia lainalaisuuksineen on englantilaisen koulukunnan teorian mukaan vallinnut globaalissa mittakaavassa vasta noin 200 vuotta. Ajattomuuden sijaan se on paremminkin tietynlaisen "historiallisen kontingenssin" tulos, ja se vaikuttaa lisäksi olevan hitaassa mutta väistämättömässä muutoksessa.^[15] Maailmanhistoriasta on siis löydettävissä monenlaisia erilaisia järjestelmiä. Monet kyseenalaistavat onko westfalenilainen logiikka onnistunut korvaamaan niitä, vai vaikuttavatko sen kuoren alla edelleen vanhemmat instituutiot ja toimintatavat.^[16]

VAIHTOEHTOISIA NÄKYMIÄ IDÄSTÄ

Kylmän sodan päättyminen ja sitä seuranneiden globaalien muutosten myötä maailmanpolitiikan tutkimuksessa on tapahtunut varovainen käänne kohti historialle ja erilaisille kulttuurisille tulkinnolle vastaanottavampaa tutkimusta. Realismien yksi-puolinen malli historiatomine lainalaisuuksineen on joutunut kasvavan kritiikin kohteeksi, ja ei-länsimaiset kulttuurit ovat entistä kiinnostuneempia rakentamaan omiin maailmankatsomuksiinsa sekä älyllisiin traditioihinsa pohjautuvaa maailmanpolitiittista teoriaa.^[17]

Globaalisti vahvistuva Kiina on ollut yksi tämän kehityksen huomattavimpia ja äänekkäimpiä edustajia. Kommunistisen Kiinan varhaisina vuosikymmeninä Kiinan traditionaalista kulttuuria ja filosofiaa pidettiin takapajuisena ja feodalisena. Marxismi-Leninismi-Mao Zedong-ajatteluun tieteellisten lainalaisuuksien nimeen vannonut puolue katsoi menneisyyden sijaan kohti tulevaisuutta, ja kulttuurivallankumouksen rajuimpina vuosina (1966—1968) Kiinan kulttuuriperintöä peräti tuhoitiin fyysisesti.^[18]

1980-luvulla alkaneella "uudistusten ja avautumisen" aikakaudella Kiina on ottanut etäisyyttä maolaisuuteen ja rehabilitoinut samalla omaa kulttuuriperintöään. Käännekohtana voi pitää Kiinalaisen kulttuurin akatemian (1984) ja Kungfutsen tutkimuksen instituutin (1985) perustamista. Perinteisen opin uudelleenherätteleminen on ollut osa Kiinaa hallitsevan kommunistisen puolueen strategiaa täyttää kommunistin jättämää ideologista tyhjiötä ja vahvistaa siten puolueen valta-asemaa. Kiinan johto argumentoi, että länsimaisen demokratian ja markkinatalouden sijaan Kiinan oma älyllinen ja kulttuurinen traditio tarjoavat rikkaan vaihtoehtoisen ideologisen pohjan maan kehittämiseksi — ja kenties koko maailman ongelmien ratkaisemiseksi.^[19]

Perinteisen opin elvytys on ulottunut myös kiinalaiseen maailmanpolitiikan tutkimukseen. Kiinassa koetaan yhä vahvemmin, ettei länsimaisesta historiasta ja filosofisesta traditiosta ammentava maailmanpolitiikan teoria sovellu sellaisenaan Kiinaan. Useat tutkijat esittävät, että Kiina on monessa mielessä erilainen kuin neorealismien yksinkertaisesti valtiokeskeinen; se on maailman pitkäikäisn yhtenäisesti jatkunut kulttuuri, jota tulisi esimerkiksi Zhang Weiwein mukaan kutsua paremminkin "sivilisaatiovaltioksi".^[20] Länsimaisen teorian omaksumisen sijaan Kiinan tulisi kehittää uudenlaisen, kiinalaisyppinen maailmanpolitiikan teoria, joka perustuisi Kiinan omaan historialliseen kokemukseen ja filosofiseen traditioon.^[21]

Kiinan sisällä tapahtuneen kulttuurisen havahtumisen ohella Kiinan valtiollinen historia on alkanut kiehtoa maailmanpolitiikan tutkijoita myös lännessä. Monet tutkijat uskovat, että Itä-

Aasian historiasta voidaan löytää vaiheita, joiden aikana kansallisvaltioiden välisen anarkkisen kamppailun sijaan vallitsi Kiina-keskeinen järjestys, joka oli luonteeltaan hierarkkinen ja vakaa. Tähän "tribuuttijärjestelmään"^[22] perentyneiden tutkijoiden mukaan järjestelmän olemassaolo viittaa siihen, että länsimaisen teorian valtavirran kuvaama anarkkinen järjestelmä ei ole ainoa mahdollinen, eivätkä sen julistamat lainalaisuudet ole välttämättä niin universaaleja kuin yleisesti ajatellaan. Maailmanpolitiikan tutkimuksen ja sen teoreetikoiden tulisi perehtyä tribuuttijärjestelmään yhtäältä teorian kehittämisen vuoksi, mutta toisaalta tribuuttijärjestelmän tutkimus saattaa auttaa ymmärtämään nyky-Kiinan ulkopoliittikkaa, sekä sitä, minkälaisia maailmanjärjestystä Kiina tavoittelee jatkaessaan nousuaan maailmanpolitiikassa arvostajajärjestyksessä.

Toisi kuin maailmanpolitiikan tutkijat, historioitsijat ovat olleet kiinnostuneita tribuuttijärjestelmästä jo pitkän aikaa. Tribuuttijärjestelmän tutkimuksen varhaisena uranuurtajana ja käsitteen popularisoijana voidaan pitää Harvardin yliopistossa vaikuttanutta sinologi-historioitsijaa, John King Fairbankia (1907—1991), jonka erityisenä kiinnostuksen kohteena olivat Kiinan keisarikunnan ulkosuhteet Ming- (1368—1644) ja Qing-dynastioiden (1644—1911) aikakausilla. Fairbankin toimittama, vuonna 1968 julkaistu kokoelmateos *Chinese World Order* on tribuuttijärjestelmän tutkimuksen moderni klassikko, johon viitataan edelleen myös maailmanpolitiikan tutkijoiden keskuudessa.

Fairbankin teos hahmottelee arkkityyppisen, mutta myös kiistellyn esityksen tribuuttijärjestelmästä. Sen mukaan Pohjois-Kiinan tasangolle kehittyi neoliittiselta kivilaudelta alkaen kiinalainen kulttuurialue, jonka erityispiirteinä olivat esimerkiksi kungfutselainen moraaliooppi ja ideografinen kirjoitusjärjestelmä. Alue laajentui vuosisatojen kuluessa hierarkkiseksi tribuuttijärjestelmäksi, jossa kaikkien Kiinan keskusta ympäröivien poliittisten toimijoiden tuli tunnustaa Kiinan johtava asema lähettämällä lahjuksia, eli "tribuuttia" maksava lähetystö Kiinan keisarin luo. Vasta kun suhteet oli näin formaalisesti solmittu, voitiin aloittaa kaupankäynti ja muu diplomatia.^[23] Eurooppaan syntyi itsenäisyydestään ja alueellisesta suvereniteetistaan tietoisien kansallisvaltioiden anarkkinen verkosto. Kiinan tribuuttijärjestelmä taas rakentui hierarkkisesti alueen mahtavimman voimatekijän ympärille, eivätkä tarkat maantieteelliset rajat tai valtiollinen suvereniteetti kuuluneet tähän järjestelmään.

Tribuuttijärjestelmän ideologista pohjaa kutsutaan nimellä *tianxia* tai *tianxia*-järjestelmä. Kiinankielinen käsite *tianxia* (天 *tian* = taivas, 下 *xia* = alla, alapuolella) tarkoittaa karkeasti käännettynä "kaikkea taivaan alla". Kiinan perinteisessä poliittisessä kosmologiassa koko maailman uskottiin rakentuvan hierarkkisesti Kiinan, moraalisesti ja sivistyksellisesti edistyneisimmän valtakunnan ympärille, jota kutsuttiin — ja edelleen kutsutaan — nimellä "Keskus valtakunta" (中國, *Zhongguo*). Kungfutselaisuuden peruseräiteiden mukaan harmoninen ja vakaa yhteiskunta rakentui hierarkkisille suhteille esimerkiksi isän ja pojan, aviomiehen ja vaimon sekä keisarin ja alamaisen välillä. Kaikkiin hierarkiasuhteisiin kuului olennaisena osana keskinäinen kunnioitus sekä erityisesti ylempien osapuolen vastuullinen ja esimerkillinen käyttäytyminen. Rajattomasta vallastaan huolimatta myös keisarin oli siis oltava oikeudenmukainen ja moraalinen suhteessaan alamaisiinsa.

Tianxiassa kungfutselainen järjestelmä laajennettiin koskemaan Kiinan ulkosuhteita siten, että Kiinan keisari, "taivaan poika" (天子, *tianzi*), oli järjestyksen ylin auktoriteetti, koska jumalankaltainen kosminen voima, taivas, oli myöntänyt hänelle "taivaallisen mandaatin" hallita maanpäällisiä asioita. Kaikki taivaan alla kuului keisarin alaisuuteen, eikä järjestelmällä siten tarvinnut olla ulkoisia rajoja. Fyysisesti maailman ajateltiin olevan neliskantinen: kaiken keskellä sijaitsi keskuksen valtakunta ja sen ympärille rakentui useita sisäkkäisiä kehä, jotka kuvasivat keskuksen moraalisen auktoriteetin heikkenemistä niin, että uloimmalla ja kaukaisimmalla kehällä asuivat tyystin sivistymättömät barbaarit. Tianxiassa kuului keskeisesti ajatus, jonka mukaan keisari voi omalla hyveellisyydellä säteilevällä esimerkiksi näin vähitellen sivistää reuna-alueiden barbaarit, jolloin sivistyksen kehät laajenivat yhä kauemmas.^[24]

Qing-dynastian aikainen kartta (Da Qing wan nian yi tong tian xia quan tu) esittää "kaikkea taivaan alla". Kiina on valtavana jättiläisenä "neljän meren keskellä". Muut valtiot ovat pieniä sivumainintoja reuna-alueilla. Kuva: Library of Congress.

Tianxia-järjestelmä oli eräänlainen diskurssi ja ajattelutapa, joka vallitsi ideaalien tasolla vuosituhansia, mutta joka oli usein ristiriidassa alueellisen todellisuuden kanssa. Kiinan ulkosuhteet joutuivat jatkuvasti mukautumaan keskuksen ja sitä ympäröivien poliittisten toimijoiden puristukseen ja erityisesti sisämaan raja-alueiden aggressiivisten nomadiheimojen soveltaminen teorian idealistisiin raameihin oli hankalaa. Toisaalta ajattelutapa oli hyvin vahva, sillä myös ei-kiinalaisten kansojen perustamat dynastiat, kuten mongolien perustama Yuan-dynastia (1279—1368) ja mantujen Qing-dynastia (1644—1911) kiinalaisuivat hyvin nopeasti. Ne omaksuivat myös tianxia-maailmankuvan periaatteet ja niiden keisarit pyrkivät esittämään legitimeinä taivaan poikina.^[25]

Benjamin Schwartz on esittänyt, että tianxia säilyi vakaana ideologisena rakennelmana vuosituhannesta toiseen, koska toisin kuin maailmanhistorian muut "universaalia kuninkuutta" julistaneet imperiumit (kuten jumalunkinoiden Egypti tai Mesopotamian kuningaskunnat), Kiina ei historiassaan joutunut kohtaamaan kulttuurisesti vieraasta valtakuntaa, joka olisi omalla olemassaolollaan pakottanut sen kyseenalaistamaan tianxian legitimitettiin.^[26] Ideologinen järjestelmä ajautui kriisiin vasta kun Kiina joutui tekemisiin länsimaiden kanssa, eli kun westfalenilainen järjestelmä levittyi itään. Vuonna 1689 Kiinan Qing-dynastia joutui solmimaan kahden tasavertaisen valtion väliset suhteet Venäjän kanssa. Tianxian hierarkkista periaatetta vastaan soiteinen sopimuksen yksityiskohdat pidettiin kuitenkin salassa, eikä niitä käännetty mantusta kiinaksi. Englannin kuninkaan lähettilään, lordi Macartneyn vierailu Kiinaan vuonna 1793 puolestaan tulkittiin ja kirjattiin kronikoihin tianxia-maailmankuvan mukaisesti väntönomaisen tibuuttilähetystön vierailuna, vaikka Macartney käyttäytyi varsin pöyhkeästi ja jätti suorittamatta *kowtouna* tunnetun kunniamarruksen keisarille.^[27]

Länsimaisen ja japanilaisen imperialismin paineen kasvaessa 1800-luvun lopulla tianxian käsite alkoi korvautua kiinankielessä nykyään käytössä olevalla "maailman" (世界, *shijie*) käsitteellä. Kiinan oli hyväksyttävä, että keskuksen sijaan se oli vain osa maailmaa, yksi sen monista kansallisvaltioista. Nämä uudet vieraat käsitteet otettiin usein suoraan japaninkielestä, ja 1900-luvun alussa kohti modernuutta kirkottavassa Kiinassa alettiin korvata useimpien historioitsijoiden näkemyksissä keisarikunnan tai imperiumin (帝國, *diguo*) käsitteellä. Tasavallaksi vähitellen mukautuva Kiina omaksui länsimaisen käsityksen moderniuudesta. Sen mukaan Kiinan tianxia oli ollut vain yksi keisarikunta useiden keisarikuntien joukossa.^[28]

TRIBUUTTIJÄRJESTELMÄN TUTKIMUS MAAILMANPOLITIIKAN NÄKÖKULMASTA

1900-luvun alussa unohdukseen vajonneet tribuuttijärjestelmän ja tianxian käsitteet ovat nyt palanneet maailmanpolitiikan tutkimuksen keskuuteen, kun nouseva Kiina etsii uudelleen paikkaansa maailmassa. Tribuuttijärjestelmästä tehdään tutkimusta, joka voidaan jakaa karkeasti kolmeen ryhmään:

- Ensimmäisenä ryhmänä voidaan erottaa tutkimus, joka liittyy yllä esiteltyyn länsimaiseen maailmanpolitiikan teoriakeskusteluun ja vertailee tribuuttijärjestelmää esimerkiksi westfalenilaiseen järjestelmään.
- Toisena ryhmänä on historiallisesti orientoitunut poikkitieteellinen tutkimus, joka tarkastelee tribuuttijärjestelmän ideologiaa, tianxiaa, sekä tianxian käsitteen historiaa.
- Kolmannen ryhmän muodostaa poliittis-filosofinen tutkimus, joka pyrkii rakentamaan tribuuttijärjestelmään ja erityisesti siihen liittyvään kungfutselaiseen eettiseen ajatteluun pohjautuvaa maailmanpolitiikan teoriaa, joka haastaa länsimaisen teorian valta-asemaa.

Ensimmäinen ryhmä jakautuu tutkijoihin, jotka suhtautuvat tribuuttijärjestelmän tutkimuksen uusiin mahdollisuuksiin suopeasti, sekä toisaalta kritiikoihin, jotka pyrkivät osoittamaan että koko kiina on pitkälti myytti, eikä Itä-Aasian historia tosiasiasa eroa länsimaiden raadollisen voimapolitiikan käytännöistä. Molemmat osapuolet tukeutuvat argumentaatioissaan vahvaan historialliseen lähdepohtaan.

Positiivisesti tribuuttijärjestelmään suhtautuvat tutkijat pitävät tribuuttijärjestelmää uniikkina maailmanpoliittisen organisaation muotona, jonka olemassaolo osoittaa, että monenlaiset erilaiset järjestelmät ovat mahdollisia. Englantilaisen koulukunnan edustajat Zhang Yongjin ja Bary Buzan ovat esittäneet, että tribuuttijärjestelmää voi pitää omanlaisenaan kansainvälisenä yhteiskuntana, jolla oli hyvin erilainen institutionaalinen rakenne kuin globaaliksi levittäytyneellä westfalenilaisella yhteiskunnalla. Zhang ja Buzan pitävät tribuuttijärjestelmän tutkimista arvokkaana englantilaisen koulukunnan teorian ja erityisesti sen esittämän kansainvälisen yhteiskunnan käsitteen kehittämisen kannalta.^[29]

David Kangin mukaan tribuuttijärjestelmän tutkimus voi hyödyttää myös nykypäivän Itä-Aasian politiikan ymmärtämistä. Kangin tunnetuin teos *East Asia Before the West: Five Centuries of Trade and Tribute*, on yksi huomattavimmista puheenvuoroista tribuuttijärjestelmästä käsittelevässä keskustelussa. Teos tarkastelee Kiinan, Japanin, Korean ja Vietnamin muodostamaa Itä-Aasian ydinyhtymää, joka perustui maiden jakamalle kungfutselaiselle arvopohjalle. Silmiinpistävimpänä seikkana Kang osoittaa, että 600-vuotta vallinneen ajanjakson aikana (1368—1841, Ming-dynastian perustamisesta oopiumisotiin) maiden välillä käytiin vain kaksi sotaa.^[30] Toisin kuin jatkuvien sotien ja kansainvälisen anarkian riivaamassa westfalenilaisessa järjestelmässä, vakaus ja rauha vaikuttavat olleen Itä-Aasiassa vallitsevia ennen länsimaiden saapumista.^[31]

Zhang Fengin vuonna 2015 julkaisema, laajaan historialliseen aineistoon pohjautuva *Chinese Hegemony* johtaa tribuuttijärjestelmän logiikasta maailmanpolitiikan relationaalisen teorian, ja esittää, että tribuuttijärjestelmän jäsenten kesken vallitsi puhtaan "instrumentaalisen rationaalisuuden" ohella aika ajoin myös "ekspressiivinen rationaalisuus", jossa valtiot arvostivat toinen toistensa välisiä suhteita niiden itsensä vuoksi, kungfutselaisen ihanteiden mukaisesti. Zhang siis kyseenalaistaa historiallisen tutkimuksensa perusteella maailmanpolitiikan kolmen

päateorian keskeisen elementin valtioiden ehdottomasta rationaalisesta eduntavoittelusta.^[32]

Tribuuttijärjestelmästä inspiroituneiden tutkijoiden vastapainona keskusteluun osallistuvat tribuuttijärjestelmän kriitikot ja kiistäjät. He tutkivat Kiinan ja tribuuttijärjestelmän historiaa esimerkiksi osoittaakseen voimapolitiikan lainalaisuuksien vallinneen myös tällä aikakaudella, ja osoittaakseen, ettei mitään tribuuttijärjestelmää siten varsinaisesti ole koskaan ollutkaan olemassa.

Wang Yuan-kang on soveltanut neorealismin teoriaa valtavaan Song- (960—1279) ja Ming-dynastiota (1368—1644) käsittelevään historialliseen aineistoon. Molempia dynastioita on pidetty tyypillisesti varsin rauhanomaisina, mutta Wang pyrki osoittamaan, että realismin logiikka päti aukottomasti myös näiden dynastioiden valtakausilla, eikä ”kungfutselaisista pasifismia” tai erilaisella logiikalla toiminutta tribuuttijärjestelmää ole ollut olemassa.^[33] Peter Perduen mukaan koko tribuuttijärjestelmän käsitteen käyttäminen on vaarallista, sillä se rakentaa ”uusorientalistista” kuvaa mystisestä ja rauhanhahtoisesta Kiinasta, mikä tukee ainoastaan Kiinan autoritaarisen hallinnon ”pehmeän vallan” pyrkimyksiä.^[34]

Kaikkien yllä mainittujen tribuuttijärjestelmää koskevien analyysien metodisesta ja teoreettisesta uskottavuudesta voi olla montaa mieltä, mutta on kiistämätöntä, että ne tuovat uutta ja virkistävää aineistoa historiatutoksi, eurosentriseksi ja anarkofiliseksi parjatulle maailmanpolitiikan tutkimuksen kentälle.

Toisena tutkimuksellisenä suuntauksena voidaan erottaa poikkitieteellinen tutkimus, joka tarkastelee tribuuttijärjestelmän aatehistoriaa. Tutkimuskohteena eivät tällöin ole poliittiset tapahtumat sinänsä, vaan esimerkiksi, miten ne tulkittiin tianxia-maailmankuvan valossa. Aatehistoriallisesti orientoitunut tutkimus tutki myös sitä, mitä tianxia-teoria on kulloisenakin aikakautena tarkoittanut. Suuntaus tarkastelee myös tianxian käsitteen sisältöjen kehittymistä ja muutoksia Kiinan historiassa.

Pekingin yliopistossa työskentelevä kulttuuriantropologian professori Wang Mingming on tutkinut tianxia-maailmankuvan varhaisimpia vaiheita erilaisia kansatieteellisiä menetelmiä ja teorioita soveltaen. Wang uskoo, että tianxian keskeisimmät elementit ovat syntyneet jo Pohjois-Kiinan tasangon neoliittisten yhteisöjen uskonnollis-rituaalisissa menoissa. Käsitys kuninkaasta uskonnollisena ylipappina kehittyi Shang-dynastian (1600—1046 eaa.) aikana ja vakintui myöhemmin Zhou-dynastian aikana (1046—256 eaa.), jolloin kuninkaat ottivat ylijumalukseen ”taivaan”. Wangin mukaan Zhou-dynastian aikana kehittyi sitemmin vakintunut käsitys ”universaalista kuninkuudesta”, jonka mukaan Zhoun kuninkaat olivat vastuussa koko maailman vakaudesta ja ylläpitivät suhteita taivaaseen esimerkiksi seremoniallisilla vaelluksilla Kiinan pyhille vuorille.^[35]

Qing-dynastian viimeisten vuosikymmenten sekä modernin Kiinan historiaan erikoistunut Lei Yi on puolestaan tarkastellut käsitteen historian toista päätä, 1800-lukua, jolloin tianxia joutui lopullisesti väistymään lännestä adoptoituiden maailman käsittelen alle. Lein tutkimus kuvaa kahden maailman kohtaamista ja vähittäistä yhteensulautumista, joka alkoi italialaisen jesuiitan, Matteo Riccin esiteltä pyöreän maapallon karttaa Kiinan keisari Wanliille. Lei käsittelee myös kungfutselaisen eliitin institutionaalista vastustusta maapallon teorian suhteen, sekä tianxian lopullista romahtamista 1800- ja 1900-lukujen taiteessa.^[36]

Ge Zhaoguang kuuluu Kiinan tunnetuimpiin aatehistorioitsijoihin ja on muun muassa julkaissut merkittävän kirjasarjan kiinalaisen poliittisen ajattelun historiasta. Ge ei varsinaisesti ole erikoistunut tianxian käsitteen tutkimiseen, mutta on osallistunut tianxian ympärillä käytyyn keskusteluun kriittisin äänensävyin. Hän on tarkastellut käsitteen syntyvaiheita Zhou- (1046—256 eaa.) ja Han (206 eaa. — 220) -dynastioiden aikaisissa kirjoituksissa keskittyen niistä löytyviin, erilaisiin ja usein ristiriitaisiin tulkintoihin. Hän on näin problematisoinut ja purkanut myyttiä yhtenäisestä tianxia-maailmankuvasta.^[37] Suomessa Jyrki Kallio on tutkinut Kiinan traditionaalisen filosofian käsitteiden, myös tianxia-käsitteen kehittymistä ja erityisesti niiden käyttöä hallitsevan kommunistisen puolueen retorikassa.^[38]

TIANXIA-TEORIAN RAKENTAMINEN

Kolmannen tribuuttijärjestelmää tutkivan ryhmittymän muodostaa teoreettisesti ja filosofisesti orientoitunut, lähes poikkeuksetta kiinalainen tutkimus, joka uskoo unohdukseen vajonneen tianxia-käsitteen ja siihen pohjautuvan maailmankuvan tarjoavan apua nykymaailman ongelmien ratkaisemiseksi. Tianxia-teoreetikoiden mukaan länsimaisen maailmanpolitiikan teorian westfalenilainen anarkia ei suinkaan ole ainoa mahdollinen maailmanpoliittisen organisoitumisen muoto, vaan se voidaan ja se tulisi korvata kiinalaisen traditionaaliseen ajatteluun perustuvalla tianxia-järjestelmällä.

Tianxia-teoria nousi julkisuuteen vuonna 2005 kun Kiinan yhteiskuntatieteiden akatemian tutkija Zhao Tingyang julkaisi laajaa keskustelua herättäneen teoksensa *Tianxia System: An Introduction to the Philosophy of a World Institution* (天下体系: 世界制度哲学导论). Zhao on tianxia-teorian tärkein kehittäjä, ja myös länsimaisessa keskustelussa viitataan pääasiassa Zhaon esittämiin ajatuksiin.

Tianxia-teoriaa kehittävät tutkijat ottavat usein vaikutteita Kiinan tribuuttijärjestelmän eri historiallisista vaiheista. Zhao on valinnut teoriansa lähtökohdaksi läntisen Zhou-dynastian (1046—771 eaa.) aikakauden, jolloin tianxian tärkeimmät periaatteet syntyivät ja jolloin Kiina ei ollut vielä yhdistynyt yhtenäiseksi, keskusohdetuksi keisarikunnaksi.

Läntisen Zhou-dynastian aikana Kiinassa vallitsi, jossain määrin keskiajan Euroopan feodalismia muistuttava *fengjian*-järjestelmä, jossa Zhoun valtakunta oli jaettu useampiin pieniin läänitysvaltioihin. Zhoun kuninkaallinen hovi toimi järjestelmän keskuksena, jolle läänitysvaltiot vannoivat uskollisuutta. Ne saivat kuitenkin olla sisäpolitiikassaan pitkälti autonomisia. Zhoun hovi toimi eräänlaisena ”erotuomarina” valtioiden välisissä kiistoissa, mutta huolehti myös koko järjestelmän turvallisuudesta. Sen vastuulla oli esimerkiksi mobilisoida sotaretkiä joko järjestelmää vastaan kapinoivaa läänitysvaltiota tai dynastiaa uhkaavia vihamielisiä heimoja vastaan.^[39] Järjestelmään viitattiin aikalaisteksteissä tianxian käsitteellä, koska se edusti jäsenilleen koko tunnettua, taivaan alaista maailmaa.

Zhao esittää kaivaneensa unohduksiin vajonneen tianxian käsitteen esiin ja uskoo sen ratkaisevan useita nykymaailman ongelmia. Hänen romantisoidun näkemyksensä mukaan läntisen Zhoun tianxia oli yhtenäinen kulttuurialue, jolla ei ollut ulkoisia rajoja, eikä varsinaista keskitettyä ideologiaa. Monenlaiset kulttuurit, uskomot ja hallintojärjestelmät yhtyivät siis tianxiassa toisiinsa kuin risteävät joet, eikä tianxiaan syntynyt erilaisuutta, toiseutta tai väääröppisyyttä. Kokonaisuutta hallinnoivan Zhou-dynastian ydinkäsite oli *harmonia*, ja ”harmoninen erilaisuus” oli parempi kuin pakotettu yhtenäisyys. Zhaon mukaan tianxia olikin tarkoitettu kaikille silloisen Kiinan heimoille ja valtioille. Se piti sisällään kaiken, eikä rajannut ketään ulkopuolelleen. Samalla se pyrki kaikkien jäseniensä tasa-arvoiseen kohteluun ja kollektiiviseen hyvinvoinnin jakamiseen.^[40]

Tämän läntisen Zhou-dynastian aikaisen järjestelmän, tai paremminkin sitä konstruoimansa idealisaation, Zhao asettaa vastakkain nykyaikaisen, kansallisvaltioihin ja niiden välisiin rajoihin perustuvan kansainvälisen järjestelmän kanssa. Vaikka nykypäivän westfalenilainen kansainvälinen järjestelmä muodostaakin maantieteellisesti koherentin kokonaisuuden, se ei ole Zhaon mukaan edellä kuvaillun, kiinalaisen kosmologian mukainen maailma käsitteen psykologisessa merkityksessä, sillä tianxia vaatii kaikkien ihmisten hyväksynnän ja siunauksen.^[41]

Nykypäivän kansainvälinen järjestelmä ei ole universaalisti hyväksytty, eikä se suvaitse erilaisuutta ja monimuotoisuutta samaan tapaan kuin Zhou-dynastian aikainen tianxia. Zhao kritisoi vahvasti nykyjärjestelmää, jossa Yhdysvallat ja muut länsimaat yrittävät pakottaa omat ideologiset valintansa esimerkiksi demokratiasta ja ihmisoikeuksista muulle maailmalle, hyväksyen moninaisuuden vain hammasta puren.

Nykyaikaisesta ”kansainvälisyydestä” on Zhaon mukaan kyettävä siirtymään tianxian kaltaiseen ”maailmaan”; yhtenäiseen ja universaaliin järjestelmään, jonka säännöt ja instituutiot kaikki hyväksyvät. Kuten Zhou-dynastian aikaisessa tianxiassa, myös tässä maailmanjärjestelmässä olisi luonnollisesti keskus, jolla olisi mandaatti valvoa harmonian säilymistä. Nykypäivän kansainvälisen järjestelmän heikkona ja tehottomana ”keskuksena” on YK, jota Zhao pitää paremminkin valtioiden ”poliittisena kauppapaikkana”. Jo Yhdistyneiden kansakuntien nimi antaa itsessään ymmärtää, että järjestö ajaa koko maailman asioiden sijaan vain kansakuntien asiaa ja ylläpitää siten kansallisvaltioiden välistä, eroja ja vastakkainasetteluja tukevaa järjestelmää. Zhaon vertauksen mukaan YK, joskin demokraattinen, on kuin antiikin kreikkalaisen demokratiakeskustelun työssä, *agora*, ilman *polistaan*, eli yhteistä kokonaisuutta, jonka nimeen kaikki vannoisivat.^[42]

Uudessa tianxiassa Zhoun hovin aseman ottaisi epämääräinen ”maailmaninstituutio”, jonka olisi kuitenkin aina nautittava kansalaisten luottamusta samaan tapaan kuin Zhoun kuninkaan tuli olla vastuullinen alamaisilleen. Zhao ei missään kohden esitä että uuden tianxian keskuksen tulisi sijaita Pekingissä, mutta tällaista tulkintaa on vaikea välttää.

Pohjimmiltaan Zhao Tingyangin utopistisen vision tianxiasta voi nähdä lännessä varsin pitkän historian omaavan kosmopolitanismin ajattelutradition kiinalaisena varianttina. Teoriaa on kritisoitu voimallisesti sekä Kiinassa että lännessä. Ge Zhaoguangin mukaan Zhao — ja muut tianxiasta unelmoivat — ovat tulkinneet historiaa tietoisesti väärin, eikä Kiinan menneisyydestä ole löydettävissä mitään tianxian kaltaista järjestelmää.^[43] Länsimaisessa kritiikissä William Callahan näkee tianxian puolestaan uuden kiinalaisen nationalismin ilmentymänä.^[44]

Zhao korostaa itsekin ymmärtävänsä tianxian utopistisuuden. Tianxia on lähinnä filosofinen konstruktio, eikä Zhaolla filosofina ole edes kompetenssia arvioida sitä, miten se toteutettaisiin käytännössä. Hän kuitenkin uskoo, että tianxian kaltainen ”mielikuviteluksellinen poliittinen ajattelu” herättää aina ajatuksia ja keskustelua, mikä heijastuu väistämättä myös ”todellisen politiikan” ratkaisuihin.^[45]

KOHTI KIINALAISTA MAAILMANTULKINTAA?

Artikkelissa on pyritty esittämään, että maailmanpolitiikan teorat ovat pitkälti filosofisia argumentteja maailmanpolitiikan perimmäisestä luonteesta, sen ontologiasta. Historiallisen aineiston (tässä tapauksessa Kiinan tribuuttijärjestelmän) analysointi saattaa synnyttää toiselle teoreetikolle neorealismia tukevan tulkinnan, kun taas toiselle se ilmentää täysin uniikin poliittisen organisoitumisen mahdollisuutta.

Tianxia-teoria on yksi tällainen argumentti, joka on rakennettu omanlaisellaan historiantulkinnalla tribuuttijärjestelmästä. Se on myös erinomainen tapausesimerkki siitä, miten Kiinan taloudelliseen nousuun yhdistyvä kulttuurinen herääminen on alkanut synnyttää uudenlaista ajattelua, joka kyseenalaistaa länsimaisesta historiasta ja filosofiasta ammentavan ajattelun universaaliala asemaa. Tianxia-teorian mukaan maailmanpolitiikan ei tule väistämättä perustua suurvaltojen väliseen valtakamppailuun ja päättymättömään suursodan uhkaan, vaan hallitsemattoman anarkian sijaan kansainvälinen järjestelmä voisi rakentua harmonisesti maapallon yhteisiä etuja valvovan keskushallinnon ympärille.

Miksi kiinalaisesta, akateemis-sävytteisestä maailmanpoliittisesta argumentaatiosta tulisi kiinnostua laajemmin? On mielenkiintoista, että tianxia-teorian ympärillä käyty keskustelu istuu hyvin myös Kiinan nykyjohton esittämiin itsevarmoihin retoriisiin avauksiin. Kiinan presidentti Xi Jinping on esimerkiksi julistanut, että Kiina on nyt siirtymässä maailmanpoliittiseen näyttämön keskukseen ja että Kiinan tulee tarjota ihmiskunnalle suurempia kontribuutioita. Xin keskeisimpiin ulkopolitiittisiin avauksiin on myös lukeutunut kosmopoliittinen visio ”ihmiskunnan muodostamasta kohtalonyhteisöstä”.^[46] Vaikka tianxian kaltaiseen mahtipontiseen järjestelmään ei virallisessa puheessa koskaan suoraan viitatakaan, on käsitteen ja siihen liittyvän kosmologian vaikutus helposti havaittavissa puheiden pinnan alla.

Matti Puranen (FM & YTM) tekee väistökirjaa kiinalaisesta maailmanpoliittisesta ajattelusta Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

- Acharya, Amitav & Buzan, Barry. *Non-Western international relations theory: perspectives on and beyond Asia*. Routledge, London 2009.
- Buzan, Barry. *An Introduction to English School of International Relations*. Polity Press, Cambridge 2014.
- Buzan, Barry & Little, Richard. *International Systems in World History*. Oxford University Press, Oxford 2000.
- Callahan, William. "Chinese visions of world order: post-hegemonic or a new hegemony?" *International Studies Review* 10 (2008), 749–761.
- Fairbank, John K. "A Preliminary Framework." Teoksessa Fairbank, John K. (toim.). *Chinese World Order*. Harvard University Press, Cambridge 1968.
- Ge, Zhaoguang. "Dui 'tianxia' de xiangxiang: yige wutuobang xiangxiang beihou de zhengzhi, sixiang yu xueshu." *Aisixiang* (2015) (<http://www.aisixiang.com/data/92884.html>), viitattu 3.1.2017.
- Grice, Francis. "Towards Non-Western Histories in International Relations Textbooks." *Carnegie Council for Ethics in International Relations*. 2015, (http://www.camegiecouncil.org/publications/ethics_online/0105), viitattu 22.12.2016.
- Kallio, Jyrki. *Towards China's Strategic Narrative: On the construction of the historico-cultural roots of China's national identity in the light of the Chinese debate relating to the rise of traditional schools of thought*. Lapland University Press, Rovaniemi 2016.
- Kang, David. *East Asia before the west: five centuries of trade and tribute*. Columbia University Press, New York 2010.
- Keohane, Robert O. "Institutionalist Theory and the Realist Challenge After Cold War." Teoksessa, Baldwin, David A. (toim.). *Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate*. Columbia University Press, New York 1993. 269–301.
- Korvela, Paul-Erik. "Jäähvyäiset anarkialle: myytti kansainvälisestä anarkista ja 'anarkofilian' synty kansainvälisen politiikan tutkimuksessa." *Kosmopolis*, vol. 46: 3 (2016), 6–20.
- Lei, Yi. "Cong Tianxia dao Guojia." *Aisixiang* (2011) (<http://www.aisixiang.com/data/42674.html>), viitattu 2.1.2017.
- Lu Hui 24.10.2017, *Xinhua*, "Commentary: Milestone congress points to new era for China, the world".
- Morgenthau, Hans J. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Alfred A. Knopf, New York 1973.
- Paltemaa, Lauri & Vuori, Juha. *Kiinan kansantasavallan historia*. Gaudeamus, Helsinki 2012.
- Perdue, Peter. "The Tenacious Tribute System." *Journal of Contemporary China*, vol. 24, no. 96 (2015), 1002–1014.
- Pettman, Ralph. *Reason, Culture, Religion: The Metaphysics of World Politics*. Palgrave, New York 2004.
- Qin, Yaqing. "Guoji guanxi lilun zhongguo xuepai shengcheng de keneng he biran." *Asisixiang* (2006) (<http://www.aisixiang.com/data/9329.html>), viitattu 11.10.2016.
- Schwartz, Benjamin. "The Chinese Perception of World Order, Past and Present." Teoksessa Fairbank, John K. (toim.). *Chinese World Order*. Harvard University Press, Cambridge 1968. 276–288.
- Shaughnessy, Edward L. "Western Zhou history." Teoksessa Shaughnessy, Edward L. (toim.). *Cambridge history of ancient China*. Cambridge University Press, Cambridge 1999. 292–351.
- Skinner, Quentin. *Visions of Politics, Volume 1: Regarding Method*. Cambridge University Press, Cambridge 2002.
- Waltz, Kenneth. *Theory of International Politics*. Addison-Wesley, Boston 1979.
- Wang, Mingming. "All under heaven (tianxia): Cosmological perspectives and political ontologies in pre-modern China." *Journal of Ethnographic Theory*, vol 2. no 1. (2012), 337–383.
- Wang, Yuan-Kang. *Harmony & War: Confucian Culture & Chinese Power Politics*. Columbia University Press, New York 2013.
- Wendt, Alexander. *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press, Cambridge 1999.
- Wolffort, William C. "Gilpinian Realism and International Relations." *International Relations*, vol. 25, no. 4, (2011), 499–511.
- Zhang Feng. *Chinese Hegemony: Grand Strategy and International Institutions in East Asian History*. Stanford University Press, Stanford 2015.
- Zhang Weiwei. *The China Wave: Rise of a Civilizational State*. New World Publishing, Hackensack 2012.
- Zhang Yongjin & Buzan, Barry. "The Tributary System as International Society in Theory and Practice." *The Chinese Journal of International Politics*, vol. 5, (2012), 3–36.
- Zhao Tingyang. "A Political World Philosophy in terms of All-under-heaven (Tian-xia)." *Diogenes* 221, (2009), 5–18.
- Zhao Tingyang. "Tianxia Tixide Xiandai Qishi. *Wenhua Zongheng*." (2010) (<http://www.21bcr.com/a/zazhiwenzhang/2010niandisanqi/2010/0612/847.html>), viitattu 3.1.2017.
- Zheng Yongnian. "Organizing China's inter-state relations: from Tianxia 'all-under-heaven' to modern international relations." Teoksessa Zheng Yongnian (eds.) *China and international relations: The Chinese view and the contribution of Wang Gungwu*. Routledge, New York 2011. 293–321.

-
1. "Maailmanpolitiikan teoria" käsitetään tässä artikkelissa väljästi, kattamaan monimuotoista, poikkitieteellistäkin teoretisointia, joka pyrkii tulkitsemaan kansainvälisiä ilmiöitä. Se ei siis viittaa ainoastaan kansainvälisten suhteiden oppialan (*International Relations*) teoriaan. [Takaisin]
  2. Zhang & Buzan 2012. [Takaisin]
  3. Pettman 2004. [Takaisin]
  4. Skinner 2002. [Takaisin]
  5. Kansainvälisessä keskustelussa kolmen päätradition edustamaa, erityisesti Yhdysvalloissa suosittua opinalaa kutsutaan usein nimellä *International Relations* (IR), jotta se erottuisi laajemmasta ja moniäänisemmästä teoretisoinnista. [Takaisin]
  6. Morgenthau 1973. [Takaisin]
  7. Waltz 1979. [Takaisin]
  8. Anarkian käsitteen historiasta maailmanpolitiikan teoreettisessa keskustelussa ks. Korvela 2016. [Takaisin]
  9. Ks. esim. Keohane 1993. [Takaisin]
  10. Wendt 1999. [Takaisin]
  11. Wolffort 2011. [Takaisin]
  12. Buzan & Little 2000. [Takaisin]
  13. Ibid. [Takaisin]
  14. Buzan 2014. [Takaisin]
  15. Zhang & Buzan 2012. [Takaisin]
  16. Grice 2015. [Takaisin]
  17. Acharya & Buzan 2009. [Takaisin]
  18. Paltemaa & Vuori 2012, 184–186. [Takaisin]
  19. Ks. Kallio 2016. [Takaisin]
  20. Zhang 2012. [Takaisin]
  21. Qin Yaqing 2006. [Takaisin]
  22. Samaan asiaan viitataan usein myös käsitteillä "kiinalainen maailmanjärjestys" (*Chinese world order*) tai *pax sinica*. [Takaisin]
  23. Fairbank 1968. [Takaisin]
  24. Ibid. [Takaisin]
  25. Ibid. [Takaisin]
  26. Schwartz 1968. [Takaisin]
  27. Fairbank 1968. [Takaisin]
  28. Zheng 2011, 294–296. [Takaisin]
  29. Zhang & Buzan 2012. [Takaisin]
  30. Ming-dynastian kampanja Vietnamiä vastaan 1407–1428 ja Japanin kampanja Koreaan 1592–1598. [Takaisin]
  31. Kang 2010. [Takaisin]
  32. Zhang 2015. [Takaisin]
  33. Wang 2013. [Takaisin]
  34. Perdue 2015. [Takaisin]
  35. Wang 2012. [Takaisin]

36. Lei 2011. [Takaisin]
37. Ge 2015. [Takaisin]
38. Kallio 2016. [Takaisin]
39. Ks. esim. Shaughnessy 1999. [Takaisin]
40. Zhao 2010. [Takaisin]
41. Zhao 2009, 8–9. [Takaisin]
42. Zhao 2009, 16–17. [Takaisin]
43. Ge 2015. [Takaisin]
44. Callahan 2008. [Takaisin]
45. Zhao 2010. [Takaisin]
46. Ks. Lu Hui 24.10.2017, *Xinhua*, "Commentary: Milestone congress points to new era for China, the world". [Takaisin]

